

Використані літературні джерела

1. *Виговська О.* Сучасні інформаційні технології. Програма Intel «Навчання для майбутнього» [Текст] / О. Виговська // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. – № 5. – С. 79–80.
2. *Волкова Н. П.* Професійно-педагогічна комунікація [Текст]: навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
3. *Литвинова С. Г.* Шляхи формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів предметників [Текст] / С. Г. Литвинова // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2008. – № 2. – С. 8.
4. *Рябова З. В.* Інформаційне забезпечення освітньої політики [Текст]: навч. посібн. / З. В. Рябова; за наук. ред.: Л. М. Ващенко, В. В. Олійника // Технології впровадження освітньої політики: навч.-метод. матеріали для підготовки керівників освіти районного (міського) рівня: пакет 2. – К., 2010. – 96 с.
5. *Трайнев В. А.* Информационные коммуникационные педагогические технологии (обобщения и рекомендации) [Текст]: учеб. пособ. / В. А. Трайнев, И. В. Трайнев. – М.: Дашков и Ко, 2008. – 280 с.

Bibliography

1. *Vyhovska O.* Suchasni informatsiini tekhnolohii. Prohrama Intel «Navchannia dlia maibutnoho» [Tekst] / O. Vyhovska // Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii. – 2006. – № 5. – S. 79–80.
2. *Volkova N. P.* Profesiino-pedahohichna komunikatsiia [Tekst]: navch. posib. / N. P. Volkova. – K.: VTs «Akademiiia», 2006. – 256 s.
3. *Lytvynova S. H.* Shliakhy formuvannia informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti vchyteliv predmetnykiv [Tekst] / S. H. Lytvynova // Komp'yuter u shkoli ta sim'yi. – 2008. – № 2. – S. 8.
4. *Riabova Z. V.* Informatsiine zabezpechennia osvitnoi polityky [Tekst]: navch. posibn. / Z. V. Riabova; za nauk. red.: L. M. Vashchenko, V. V. Oliinyka // Tekhnolohii vprovadzhenntia osvitnoi polityky: navch.-metod. materialy dlia pidhotovky kerivnykiv osvity raionnoho (miskoho) rivnia: paket 2. – K., 2010. – 96 s.
5. *Trainev V. A.* Ynformatsyonnye kommunykatsyonnye pedahohycheskye tekhnolohy (obobshcheniia y rekomendatsyy) [Tekst]: ucheb. posob. / V. A. Trainev, Y. V. Trainev. – M.: Dashkov y Ko, 2008. – 280 s.

УДК 373.5.017.4:331.101

*Тетяна Пещеріна,
м. Київ*

ФОРМУВАННЯ САМОСТВЕРДЖЕННЯ В УЧНІВ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

В статтє автор рассматривает МАН как площадку для самоутверждения учащихся, важного в эффективном профессиональном самоопределении старшеклассников. Отмечается, что одним из условий самоутверждения является организация учебно-воспитательного процесса на основе личносно ориентированного подхода, который дает возможность для создания ситуаций сотрудничества и успеха в значимой деятельности ученика.

Ключевые слова: самоутверждение, старшеклассник, МАН, личносно-ориентированный подход.

The author considers the MAS as a platform for self-affirmation students important in effective professional self-determination of senior pupils. It is noted that one of the conditions of self-assertion is the organization of educational process on the basis of a student-centered

approach, which provides an opportunity to create a situation of cooperation and success in the significant activities the student

Key words: *self-assertion, a high school student, MAN, student-centered approach.*

На сучасному етапі освітня система МАН України відіграє важливу роль у формуванні наукової еліти нації. Реалізовані в межах її діяльності освітні проекти, заходи та ініціативи створюють простір для професійного самовизначення, самореалізації та соціалізації обдарованої молоді. Суспільні запити, динаміка соціокультурних перетворень та інтенсивні темпи розвитку науки актуалізують завдання, що успішно розв'язує Мала академія наук України (МАН). Однак професійне самовизначення учнів часто пов'язують з вибором майбутньої професії, не враховуючи складність та багатоетапність самовизначення, в основі якого містяться процеси самосвідомості: самопізнання, самооцінки, саморозкриття, саморозвитку. Отже, профорієнтаційний супровід учнів є актуальним завданням МАН, що має бути спрямовано на підтримку учня в проявах власного «Я» і здійснюватися у межах особистісно зорієнтованої парадигми.

Актуальність теми та недостатня її розробленість зумовили мету дослідження, що полягає в окресленні особливостей самоствердження у учнів МАН. Завданнями дослідження є: психолого-педагогічний аналіз проблеми самоствердження у вітчизняній та зарубіжній науці; визначення ролі самоствердження у процесі професійного самовизначення учнів; обґрунтування можливостей самоствердження учнів у навчально-виховному процесі МАН.

Самоствердження є однією з потреб особистості, що викликає прагнення проявитися у процесі життєдіяльності, використовує наявний потенціал і набуває суспільного визнання, впевненості у власних силах і почуття самозадоволення. Потреба самоствердження є однією з базових характеристик суспільного за суттю суб'єкта діяльності. Вона розвивається у процесі перетворювальної предметної діяльності, спілкування та виявляється більш розвиненою тоді, коли людина усвідомлює себе вільною особистістю [3]. У процесі аналізу самоствердження, О. Безкоровайна звертає увагу на те, що самоствердження часто розкривається через такі поняття, як: суспільне визнання, соціальний статус, успіх, упевненість у собі, прагнення до особистісної значущості, престиж, імідж, потреба у досягненнях та домінуванні, що розкривають певні сторони самоствердження [1]. У словнику *самоствердження* – це стійке прагнення людини до високої оцінки та самооцінки особистості, що спонукає її до активної діяльності та поведінки.

Так, О. Жизномірська, зазначає, що самоствердження є вимірником визначеності власного «Я», самопроявом, самопрезентуванням і надає змогу особистості розкрити потенціал та досягти певного соціального статусу. Процес самоствердження має значний вплив на особистісне зростання та самовизначення молоді людини у соціальному просторі. Самоствердження є складно організованою психологічною системою, що містить інтеріоризовані прагнення у процесі соціалізації, моральні цінності та конативні стереотипи. Така активізація відображає процес становлення самоствердження особистості у певних видах діяльності та виступає у взаємозв'язку з рівнем домагань, самооцінкою, самоповагою та з вибором форм утвердження власного «Я» в соціумі [4].

Суб'єктивне та об'єктивне переплітається у самоствердженні особистості. З одного боку, процес особистісного самоствердження є суб'єктивним, оскільки воно пов'язано з необхідністю свободи, життєвого успіху, індивідуальним формуванням особистості, прагненням бути не таким як інші, а з іншого – самоствердження є об'єктивним, оскільки воно пов'язано з відтворенням встановлених ідеалів певного суспільства, тієї чи іншої соціальної групи, прагненням стати таким як решта, щоб не бути ізольованим від суспільного оточення [1]. Таким чином, у самоствердженні закладено процеси адаптації, інтеграції та індивідуалізації.

На думку І. Беха самоутворювальним чинником самоствердження є три рівні існування людини: майбутнє, теперішнє і минуле. Самоствердження розуміється науковцем як потреба, що виражається в реалізації первісних потенцій конкретної особистості, утвердження власного «Я», завдяки досягненню певного статусу в соціальній сфері [2].

Протилежними до самоствердження є самозаперечення та самовідчуження. *Самозаперечення* є результатом життя людини «поза контекстом буття» та виявляється у нездатності співвіднести себе з ним, у неспроможності рухатися вперед, визначити перспективу власної життєвої долі, а також у цілковитій байдужості щодо власної долі. *Самовідчуження* – це результат діалектичного заперечення «себе минулого» заради «себе майбутнього».

У монографії О. Безкоровайна дає вичерпну класифікацію самоствердження. Вчена наголошує, що самоствердження можна класифікувати за цілеспрямованістю: самоцільні, цілеспрямовані та нецілеспрямовані; засобами: зовнішні та внутрішні; результатами: до особистісні (інклюзивні та змагальні) та особистісні; механізмами: самоствердження шляхом заперечення іншого (інших) «Я», самоствердження через самоподолання. Вчитель повинен знати та розуміти механізми самоствердження, тому що повинен керувати цим процесом [1].

З точки зору Л. Осьмак, самоствердження – це закономірно сформований атрибут соціалізації підлітка, що виявляється у спрямованості особистості на виділення та реалізацію «самості» у системі соціальних зв'язків. Також дослідниця виокремила механізми самоствердження: *центрацію, рольове самовизначення, ідентифікацію, автономність* тощо. Завдяки цим механізмам особистість підлітка визначається з власною думкою, позицією, випробовує здібності та можливості, а також «приміряє» на себе різні соціальні ролі. Механізми автономності, «самості» та персоналізації забезпечують для особистості підлітка можливість здійснення самостійного вибору, відповідального ставлення до навчальної діяльності, а також презентування власного «Я» у соціальному просторі. Окреслені вище механізми самоствердження підлітків корелюють з різними показниками зовнішніх умов, у яких вони перебувають [7].

Особливо гостро проблема самоствердження постає перед старшокласниками у зв'язку з необхідністю вибору та ствердження себе у певній професійній сфері. Старший шкільний вік є сенситивним для вирішення завдань, що пов'язані зі самоствердженням особистості, адже в цьому віці актуальною стає потреба зайняття певної позиції (І. Бех, Л. Божович, І. Кон). Ранній юнацький вік, як зазначає О. Безкоровайна, є більш сприятливим для формування позиції самоствердження – специфічного свідомого ставлення до різних сторін дійсності: до предметного світу і свого місця в ньому, до людей і свого положення серед них; до себе і власної людської унікальності [1]. З цього приводу В. Сухомлинський зазначав: «Поглиблене пізнання світу і себе, самоствердження та самовиховання як визначальні риси духовного життя за роки отрочтва неможливі без самоутвердження у діяльності».

На основі того, що сутність самоствердження особистості закладається у шкільні роки, сучасний навчально-виховний процес має надати учню досвід переживання ситуацій виявлення його «Я», навчити адекватним методам самовиявлення і самовтілення, спонукати до саморозвитку. У виховній задачі, наголошує Н. Мойсеюк, як одиниці виховного процесу, здійснюється самореалізація та самоствердження особистості. Отже, одним із завдань вчителів є виховання самоствердження особистості, що є передумовою майбутньої життєвої та професійної самореалізації особистості.

Підсумовуючи вищезазначене можна констатувати, що самоствердження особистості є фундаментальною потребою у саморозкритті та самовираженні. Самоствердження пов'язано з прагненням виявити себе, утвердити індивідуальність та розкрити можливості. Особливої значущості самоствердження набуває у старшому шкільному віці,

постаючи потребою виявлення власної індивідуальності у соціальному та професійному становленні. Професійне самовизначення для старшокласника є об'єктивно заданою потребою. Отже, його джерела мають зовнішню детермінованість (за С. Рубінштейном). Таким чином, завданням навчально-виховного процесу є активізація особистісних джерел професійного самовизначення, що спонукають учня до самопізнання, самооцінки та самовдосконалення у професійному становленні [6]. Ефективне професійне самовизначення здійснюється за умови узгодження старшокласником знань про світ професій, індивідуальні особливості та знань про потреби ринку праці у представниках бажаної професії. Процес професійного самовизначення є довготривалим, багатовимірним, індивідуально своєрідним, що відбувається під впливом багатьох чинників. На думку С. Чистякової, професійне самовизначення може розглядатися багатовимірно, а саме, як: серія завдань суспільства перед особистістю (соціологічний підхід); процес поетапного прийняття рішень, за допомогою яких особистість формує баланс між власними перевагами та потребами у представниках певних професій (соціально-психологічний підхід); процес формування індивідуального стилю життя, частиною якого є професійна діяльність (диференційовано-психологічний підхід). У сучасному розумінні професійне самовизначення розглядається як безперервний процес самостійного та свідомого пошуку та знаходження особистісних смислів у професійній діяльності, що обирається, засвоюється та виконується у конкретній культурно-історичній ситуації, а також знаходження смислу в процесі самовизначення.

Особливістю професійного самовизначення є активізація особистісних аспектів цього процесу, що надає можливість пов'язати професійне самовизначення та самореалізацію в інших важливих сферах життя. Однією зі сфер самореалізації учнів є участь у навчально-виховному процесі Малої академії наук України. МАН є цілісною загальнодержавною освітньою системою з виявлення, підтримки і розвитку обдарованих дітей та молоді. Залучення широкого кола учнівства до науково-дослідницької діяльності, створення очно-заочних та літніх профільних шкіл для обдарованих дітей, організація численних освітніх проектів, спрямованих на розкриття інтелектуального потенціалу підростаючого покоління, створюють навчально-виховний простір для формування наукової еліти нації. Активна діяльність МАН України сприяє соціалізації, самореалізації, самопізнанню та соціокультурній самоідентифікації особистості учня. Перебування в умовах інтелектуального середовища, можливість спілкуватися з провідними вченими України, педагогами і однолітками дозволяє юному досліднику знайти власний життєвий та професійний шлях, зайняти відповідальну громадянську позицію.

Організація навчально-виховного процесу в МАН реалізується відповідно до трьох напрямів цілепокладання: пропедевтичного, навчально-розвивального, коригувального. Пропедевтичне цілепокладання передбачає виявлення інтересів і потреб дітей та учнівської молоді щодо різних галузей наук, ознайомлення, поглиблене та детальне вивчення обраної дисципліни, опанування початкових знань з пошукової, науково-дослідницької діяльності. Навчально-розвивальне цілепокладання передбачає створення умов для забезпечення потреб учнів у науковій творчості у наукових товариствах, секціях, факультативах, гуртках, клубах, студіях тощо.

Згідно з Законом України «Про позашкільну освіту», формами організації навчання в МАН є: заняття, гурткова та клубна діяльність, навчальне заняття, лекція, індивідуальні заняття, вікторина, конференція, змагання, похід, екскурсія, експедиція, практична робота у лабораторіях, майстернях, теплицях, на науково-дослідних земельних ділянках, сільськогосподарських та промислових підприємствах, на природі та інші форми передбачені статутом базового навчального закладу. Ці форми мають бути пріоритетними у здійсненні навчально-виховного процесу, запроваджуватися диференційовано,

відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, нахилів, здібностей учнів. Компенсорно-профорієнтаційне цілепокладання передбачає пролонгований науково-методичний, психолого-педагогічний, організаційно-координаційний, практико-орієнтований, оцінно-результативний супровід на усіх рівнях навчання та завершується визначенням учнем майбутньої професійної діяльності та участю у трьох етапах Всеукраїнського конкурсу захисту науково-дослідницької роботи.

Навчально-виховний процес у МАН України створює умови для самостійного вибору та здобуття його учасниками додаткових та нових знань, вмінь та навичок. Для реалізації мети, завдань, принципів розвитку освітньо-виховної системи відбувається об'єднання зусиль учасників навчально-виховного процесу, а саме: вихованців, учнів, слухачів, кандидатів у члени МАН, дійсних членів МАН, педагогічних працівників, наукових працівників.

Реалізуючи функції навчально-виховної освіти навчально-виховна діяльність у МАН характеризується гармонійною єдністю пізнання, творчості, спілкування, основою яких є працездатність, кмітливість, захопленість вільним пошуком шляху до майстерності.

Вимогами до організації навчально-виховної діяльності в МАН, що визначають її специфіку та зберігають унікальність є: безперервність навчально-виховного процесу; розвиток форм та методів стимулювання творчої науково-дослідної діяльності учнів; використання інтерактивних методів (колективної творчої діяльності, що забезпечують варіативність застосування знань, перенесення їх на нові, нетипові ситуації).

Пріоритетність продуктивних, активно-творчих методів і форм проблемно-практичного характеру, що передбачають розвиток самостійної творчої діяльності вихованців МАН та мають на меті дати учням не лише певні знання, а й досвід самостійного набування знань, використання їх у практичній діяльності та житті. При цьому враховується напрям творчої діяльності учнів, тематики їхніх досліджень та експериментальних робіт [5].

Основою діяльності МАН є особистісно зорієнтовані технології, що базуються на провідних ідеях гуманізації освіти та дозволяють усвідомити учню діапазон особистісних потреб і можливостей, виявити та розкрити власне «Я», виробляти вміння самостійно діяти, прагнути творчості, духовного розвитку особистісного потенціалу та самовдосконалення, а також надають максимальної свободи вибору, збереження та укріплення стану здоров'я і почуття власної гідності тощо. На думку І. Бега: «Особистісно зорієнтовані технології створюють, по-перше, простір для прояву особистих проблем вихованців, із сукупності яких складається їхнє власне життя і без яких вони не уявляють себе особистостями. По-друге, у такому виховному середовищі особистості проблеми вихованців вирішуються психологічно оптимальним чином. Це означає, що дитина не зазнає таких дій вчителя, за яких буде принижена її гідність. Навпаки, будь-яка життєва колізія завжди виступатиме приводом для утвердження гідності дитини» [2]. Опора на позитивне стимулювання, педагогіку успіху, партнерські відносини створюють умови для саморозкриття учня, утвердження його «Я» у певному виді професійної діяльності [1].

Отже, реалізовані в межах діяльності МАН освітні проекти, заходи й ініціативи створюють простір для професійного самоствердження (самовизначення, самореалізації) та соціалізації обдарованої молоді. Їхня спрямованість на розвиток інтелектуальних та творчих здібностей обдарованої учнівської молоді є важливою умовою підтримки та розвитку інтелектуального потенціалу обдарованих дітей. Особливістю діяльності МАН є виявлення в учнів здібностей до наукової творчості та формування навичок дослідницької діяльності на якомога більш ранньому етапі.

Однак різнобічний розвиток особистості не завжди забезпечує високий ступінь трудової активності, заповзятості, мобільності та адаптативності до економічних, виробничих і соціальних вимог, що швидко змінюються. Це пов'язано з тим, що учні не завжди усвідомлюють прояви власного «Я» та пов'язують сферу власних інтересів із майбутньою діяльністю. Це підтверджує чимало сучасних науковців. Так, С. Панченко у своїй статті зазначає: «Враховуючи наддинамічні реалії сучасного глобалізованого світу, надзвичайно важливо допомагати людині усвідомити процеси об'єктивації сутнісних сил, визначити такі способи та форми вияву особистісного потенціалу, які забезпечать її успішне самоздійснення».

Таким чином, через те, що в МАН створено динамічний освітній простір, що забезпечує безперервність навчально-виховного процесу обдарованих дітей, на нашу думку, особливу увагу потрібно приділяти профорієнтаційному супроводу учнів, що дозволить цілеспрямовано створювати особистісно стверджувальні ситуації для учня (за Н. Мойсеюк). Для усвідомлення молодою людиною способів самоствердження повинно сформуватися цілісне уявлення про себе та навколишній світ. Цей процес відбувається всередині інформаційно-педагогічного поля, створеного зусиллями педагогічного колективу, в атмосфері успіху та взаєморозуміння. Потрібно окреслити умови, за яких буде відбуватися ефективно самоствердження учнів МАН. На думку сучасних науковців [1; 2], особистісно зорієнтований підхід вважається вихідним зі створення умов для самоствердження особистості підростаючої молоді, в основі якого містяться провідні ідеї гуманізації освіти. Він дозволяє усвідомити діапазон особистісних потреб і можливостей, виявити і розкрити власне «Я», виробляти вміння самостійно діяти, прагнути творчості, духовного розвитку особистісного потенціалу і самовдосконалення, надає максимальної свободи вибору, збереження та укріплення стану здоров'я та почуття власної гідності тощо.

Особистісно зорієнтований підхід надає можливість для створення ситуацій співробітництва у соціально-ціннісній діяльності учня та вчителя. Співпраця ефективно сприяє самоствердженню особистості у навчальному процесі та становленню активної життєвої позиції, оскільки категорія «співробітництво» містить єдність: форм перспективного взаємозв'язку, що базується на взаєморозумінні та взаємопереживанні; засобів організації спільної діяльності, тобто «на рівних», що передбачає праяв самостійності, активності та організованості; форм взаємодії учасників навчально-виховного процесу, де діяльність ґрунтується на взаємній підтримці та допомозі (вмінні учнів працювати у групі, з учителем за об'єднаних зусиль та погодженості дій). У випадку, якщо дитина буде поставлена у такі об'єктивні умови, де логіку відносин з оточенням будуть породжувати позитивні вчинки, збагачувати позитивним моральним досвідом (що виникає у цілеспрямованому дитячому колективі з різною діяльністю), тоді це об'єктивне буття дитини постане основою формування позитивного суб'єктивного ставлення до навколишнього світу та переконань, культури особистісного самоствердження [1].

Важливою умовою організації самоствердження в ході соціально-ціннісної діяльності є створення ситуації успіху. «Виховання успіхом є однією з важливих умов розвитку особистості, – як зазначає І. Бех, – оскільки неможливо формувати позитивну особистість в діяльності, що приносить їй постійно невдачі. Успіх молодої людини формує достатню віру в себе і на цій основі – прагнення стати кращою. Виховання успіхом, надання допомоги у прагненні вихованця задовольнити потребу однолітків – це шлях створення довірливих взаємин творчої співдружності дорослих та дітей. Лише за таких умов у підростаючої особистості виробляється готовність до сприйняття виховних впливів та правильного реагування на них» [2].

Таким чином, можемо зробити висновок, що проблема самоствердження особистості є актуальною у сучасній психолого-педагогічній науці та практиці. Проблема

самоствердження учнів МАН не обиралася в якості спеціального предмета дослідження. Важливим етапом самоствердження особистості є професійне становлення, а професійне самовизначення є нагальною потребою старшокласника. Тому, на нашу думку, навчально-виховний процес МАН України має стати майданчиком для самоствердження старшокласника на основі особистісно зорієнтованого підходу, а саме: надати учню досвід переживання ситуацій виявлення власного «Я», навчити адекватним методам самовиявлення та самовтілення, спонукати до саморозвитку. Отже, одним із завдань МАН є виховання самоствердження особистості як передумови майбутньої життєвої та професійної самореалізації особистості.

Використані літературні джерела

1. *Безкоровайна О. В.* Виховання культури особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці [Текст]: монографія / О. В. Безкоровайна. – Рівне: РДГУ, Видавець Олег Зень, 2009. – 470 с.
2. *Бех І. Д.* Виховання особистості [Текст]: підручн. для студ. вищ. навч. закл. / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.
3. *Євченко І.* Теоретичний аналіз проблеми самоствердження особистості [Текст] / І. Євченко // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 4. – С. 112–120.
4. *Жизномірська О. Я.* Особливості формування самоствердження у молодших та старших підлітків [Текст] / О. Я. Жизномірська // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць К-ПНУ ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – К., 2011. – Вип. 12. – С. 403–410.
5. *Ковбасенко Л. І.* Концептуальні засади діяльності та розвитку Малої академії наук України [Текст] / Л. І. Ковбасенко, С. О. Ліхота, І. М. Шевченко; за ред. О. В. Лісового. – К.: ТОВ «Педагогіка», 2012. – 84 с.
6. *Мельник О. В.* Профорієнтаційна робота зі школярами в умовах профільного навчання [Текст]: наук.-метод. посібн. / О. В. Мельник, І. Л. Уличний; за ред. О. В. Мельника. – К., 2008. – 120 с.
7. *Осьмак Л. П.* Психологические особенности самоутверждения подростков (в условиях семейного воспитания в школе-интернате для детей-сирот и детей, которые остались без родительского попечения) [Текст]: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Л. П. Осьмак. – К., 1990. – 164 с.
8. *Ситнікова Н. Є.* Соціальне самоствердження особистості старшокласника за умов системної диференціації навчання [Текст]: монографія / Н. Є. Ситнікова. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 138 с.

Bibliography

1. *Bezkorovaina O. V.* Vychovannia kultury osobystisnoho samostverdzhennia v rannomu yunatskomu vitsi [Tekst]: monohrafiia / O. V. Bezkorovaina. – Rivne: RDHU, Vydavets Oleh Zen, 2009. – 470 s.
2. *Bekh I. D.* Vychovannia osobystosti [Tekst]: pidruchn. dlia stud. vyshch. navch. zakl. / I. D. Bekh. – K.: Lybid, 2008. – 848 s.
3. *Yevchenko I.* Teoretychnyi analiz problmy samostverdzhennia osobystosti [Tekst] / I. Yevchenko // Visnyk KNTEU. – 2012. – № 4. – S. 112–120.
4. *Zhyznomirska O. Ya.* Osoblyvosti formuvannia samostverdzhennia u molodshykh ta starshykh pidlitkiv [Tekst] / O. Ya. Zhyznomirska // Problemy suchasnoi psykholohii: zb. nauk. prats K-PNU im. Ivana Ohiiienka, Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. – K., 2011. – Vyp. 12. – S. 403–410.
5. *Kovbasenko L. I.* Kontseptualni zasady diialnosti ta rozvytku Maloi akademii nauk Ukrainy [Tekst] / L. I. Kovbasenko, S. O. Likhota, I. M. Shevchenko; za red. O. V. Lisovoho. – K.: TOV «Pedahohika», 2012. – 84 s.

6. Melnyk O. V. Proforiientaiina robota zi shkoliaramy v umovakh profilnoho navchannia [Tekst]: nauk.-metod. posibn. / O. V. Melnyk, I. L. Ulychnyi; za red. O. V. Melnyka. – K., 2008. – 120 s.

7. Osmak L. P. Psykholohycheskye osobennosti samoutverzhdeniia podrostkov (v uslovyiakh semeinoho vospytaniia v shkole-ynternate dlia detei-syrot y detei, kotorye ostalys bez rodytelskoho popечeniia) [Tekst]: dys. ... kand. psykhol. nauk: 19.00.07 / L. P. Osmak. – K., 1990. – 164 s.

8. Sytnikova N. Ye. Sotsialne samostverzhenniia osobystosti starshoklasnyka za umov systemnoi dyferentsiatsii navchannia [Tekst]: monohrafiia / N. Ye. Sytnikova. – Ternopil: Ekonomichna dumka, 2004. – 138 s.

УДК 378.4.01(477.54) «1805/185»

*Сергій Куліш,
м. Харків*

**ПРОБЛЕМИ ПОШУКУ ШЛЯХІВ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ
ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ДОРЕВОЛЮЦІЙНУ ЕПОХУ
(1805–1850 РР. ХІХ СТОЛІТТЯ)**

Стаття посвячена процесу виникнення і розвитку концептуальних і практичних рекомендацій о контроле за поведенієм, моральним обликом студентів Харківського університета на протязенні першого полстолетія его суцествованія. Проанализировано содержание правил для студентів составленных как преподавателями університета, так и централизовано. Были выявлены сильные и слабые стороны в их содержании. Исследована динамика развития представлений о воспитательной функции инспекторов.

Ключевые слова: *правила для студентів, инспектор, воспитание, карцер, обструкції.*

The article is devoted to the process of originating and developing the conceptual and practical guidelines for controlling behavior and moral character of the students from Kharkiv University during the first half-century of its existence. The content of rules for students made up both by the University professors and in a centralized manner has been analyzed. The strong and weak aspects of their content have been revealed. The dynamics of developing the concepts of inspectors' education functions has been examined.

Key words: *rules for students, inspector, upbringing, punishment cell, obstructions.*

До початку ХІХ ст. в основі концепції офіційної педагогіки (педагогії) на підросійських землях України панували теологічні принципи. Разом з тим у цей час у поняття «педагогіка» вкладався лише один з її аспектів – виховання. Сутністю філософського сприйняття педагогічних ідей була не світська етика, а система євангельських заповідей: *смирнення, милосердя, покаєння та інші повеління нового заповіту*. Виховання означало «початковий розвиток дитячих та підліткових сил», а освіта – розумовий розвиток юнаків. Не випадково, під час дискусій щодо вибору назви Міністерства освіти Російської імперії у 1802 р. пропонувалися такі варіанти: «Міністерство суспільної освіти» або «Міністерство суспільного виховання». Для більшості високопосадовців царату ці поняття не були цілком зрозумілими, а міністр внутрішніх справ граф В. П. Кочубей навіть заявляв, що слово «освіта» може сформувати у підданих хибні тлумачення. Тому